

Gençlerbirliği

Futbolun Osmanlı Devleti sınırlarında ilk temsilcileri Selanik ve İzmir gibi kentlerde ticaretle meşgul bulunan İngiliz ailelerin kurmuş oldukları takımlardır. Yabancı ailelerin kendi aralarında ilk futbol maçlarını oynamaya başladıkları bu dönemde, İstanbul'da da yine gayrimüslimlerin öncülüğünde futbol kulüpleri kurulmuştur. Daha sonra bu takımları, Osmanlı tebaası olan Rum, Musevi ve Yahudi gençlerin kurdukları takımlar izlemiş, ardından Beşiktaş, (1903), Galatasaray (1905) ve Fenerbahçe (1907) gibi kulüplerin İstanbul Futbol Ligi'nde başarılar elde etmeleriyle Osmanlı topraklarında Türk takımlarının bu alandaki egemenliği başlamıştır. Özellikle 1908 yılında Meşrutiyet'in ilanı ile başlayan özgürlük havasının cemiyetleşme konusunda yarattığı olumlu iklim, futbola da yansiyacak ve İzmir, Ankara, Adana, Bursa ve Trabzon gibi şehirlerde futbol kulüpleri ve liglerinin önünü açmıştır. Bu dönemde son derece dağınık bir yapı arz eden futbol ligleri ülke çapında bir turnuva ya da lig oluşmasının önündeki en büyük engeldir. Pazar Ligi, Cuma Ligi, İstanbul Türk İdman Birliği Ligi ve İstanbul Şampiyonluğu Ligi bu dönemin en önemli futbol organizasyonları olarak göze çarpmaktadır. Bu dönemde benzer koşullar, Ankara, Bursa ve Eskişehir gibi şehirler için de geçerli olmuştur. Gençlerbirliği'nin kurulduğu yıl olan 1923'te Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı ile buna bağlı olarak Türkiye Futbol Heyet-i Müttehidesi adı altında ilk futbol federasyonunun kurulmasıyla başlayan dönem Türkiye'de futbolun profesyonel bir kimlik kazanmasının yolunu açmıştır.

Ankara'da futbolun yaygın bir spor haline gelmesinde Milli Mücadele döneminin özel bir yeri vardır. Kurtuluş Savaşı'nın komuta kademesinin bulunduğu Ankara'ya İstanbul'dan gelenlerin bu yıllarda futbola gösterdikleri ilginin sonucunda bazı futbol kulüpleri kurulmuştur. 1910 yılında Sultanahmet Sanat Mektebi'nin ikinci sınıf öğrencileri tarafından kurulan Altınörs Kulübü aynı okulun son sınıf öğrencilerinin kurduğu Sanatkâr Gücü ile 1913'te birleşerek Turan Sanatkâran Gücü adını almıştır. 1920'de Milli Mücadele'nin başlaması üzerine Ankara'ya gelen bu takımın futbolcuları ve üyeleri savaşta fiili olarak yer almışlardır. Daha sonra İmalat-ı Harbiye adıyla Ankara Ligi'nde yer alan kulüp 1933 yılında Ankaragücü adını almıştır.

Türkiye'nin ilk futbol federasyonunun kurulduğu yıl olan 1923, futbol açısından oldukça önemli gelişmeleri ihtiva eder. Yusuf Ziya (Öniş) Bey'in başkanlığındaki federasyonun Uluslararası Futbol Federasyonu'na yaptığı başvurunun olumlu sonuçlanmasıyla Türkiye 21 Mayıs 1923 tarihinde FIFA'ya kabul edilmiştir. Türk futbolu için milat kabul edilebilecek bu tarihlerde Ankara'da spor hayatının birçok dalında başarılar elde edecek olan Gençlerbirliği'nin de temelleri atılmıştır. Ankara Sultanisi talebeleri tarafından kurulan Gençlerbirliği'nin kuruluş hikâyesi son derece ilginç ayrıntılar içermektedir. Ankara'nın ilk futbol takımlarından biri olan Ankara Sultanisinin jimnastik hocası Ekrem Bey'in bazı yetenekli gençleri takıma almaması üzerine okulda baş gösteren huzursuzluk neticesinde Gençlerbirliği'nin kuruluş fikri gündeme gelmiştir. Okulun 8. Sınıf öğrencilerinin öncülük ettikleri bu takıma ilk başlarda alaka göstermeyen okul müdürü Münif Kemal, daha sonra kulübün başkanlığını üstlenecek, böylelikle "asi" gençler ile okul yönetimi arasındaki buzlar eriyecektir. Basında yer alan haberlere göre Gençlerbirliği ile Turan Sanatkâran Gücü arasında bir idman maçı yapılmıştır. Maç sonucunda Gençlerli futbolcular, yapmış oldukları açıklamada Sultani takımıyla hiçbir ilişkilerinin olmadığını belirtmişlerdir. Yeni kurulan Gençlerbirliği ile Ankara Sultanisi arasında yapılan ilk maç Gençlerbirliği'nin 3-0 galibiyetiyle sonuçlanmıştır. Ankara Ligi'nin 1922-1923 sezonunda Ankara Sultanisi ve Gençlerbirliği takımlarının her ikisinin de ligde mücadele ettikleri tespit edilmiş, ancak Sultani takımı iki maç oynadıktan sonra ligden çekilmiştir.

Dönemin gazetelerinden anlaşıldığına göre 14 Mart 1923 tarihinde Gençlerbirliği Spor Kulübü adıyla spor hayatına giriş yapan kulüp 1941 yılından itibaren Gençlerbirliği Gençlik Kulübü adını alacaktır. Kurulduğu dönemde gazetelerde yer

alan bilgilere göre kulüpte atletizm, futbol, basketbol ve voleybola eşit düzeyde ehemmiyet verilmektedir. Ancak, Turan Sanatkarın Gücü'nün lig şampiyonu olduğu 1923-24 sezonunda Gençlerbirliği, yedi takım arasında 4. olmuştur. Gençlerbirliği'nin ilk lig şampiyonu olacağı 1929-30 sezonuna kadar Muhafızgücü'nün ligde ciddi bir ağırlığı vardır. Ancak 1929-30 sezonunda ilk defa dört takım arasında oynanan Ankara Ligi'nin şampiyonu 16 puanla Gençlerbirliği olmuştur. Gençlerbirliği kulüp başkanlığını 1923'ten itibaren kesintisiz sürdüren Münif Kemal'in görevi bırakması üzerine kulübün başkanlığını önce Abidin Ekmen, daha sonra Baro Başkanı Aziz Barıkan üstlenir. Bu yıllarda Gençlerbirliği yönetimine giren Orhan Şeref Apak kulübe ciddi hizmetler sunmuş ve kulüp tarihinde önemli bir saygınlık kazanmıştır.

1923'ten 1934 senesine kadar aralıksız bir şekilde Ankara'nın atletizm ve bayrak birinciliğini elinde tutan Gençlerbirliği futbolda da ciddi başarılar elde etmiştir. 1930, 1931, 1932, 1933 ve 1934 sezonlarında beş kez arka arkaya Ankara futbol birinciliği elde eden Gençlerbirliği, 1932'den 1945 sezonuna kadar 14 kez Ankara eskrim birinciliğini kazanarak futbol, atletizm ve eskrimde bisiklet dalında da önemli başarılar kaydetmiştir. Bunun dışında, 1933-34 senesinde Orta Anadolu Grubu şampiyonu olan Gençlerbirliği ayrıca Ankara'da Cumhuriyet Halk Partisi tarafından 10 sene müddetle düzenlenen Ankara Şilt şampiyonasını da kazanmıştır. Gençlerbirliği'nin bu dönemde elde ettiği ulusal çaptaki başarılar ise 1940 ve 1946 yıllarında iki defa kazanılan Türkiye şampiyonluğudur.

Gençlerbirliği'nin Ankara futbol liginin baskın takımlarından biri olmaya başladığı 1930'lu yıllar Ankaragücü ile tatlı sert rekabetin başladığı döneme tekabül eder. İstanbul kulüpleri dikkate alınarak yapılan benzetmelere göre Ankaragücü Ankara'nın Fenerbahçe'si, Hacettepe de Beşiktaş'ı olarak kabul edilirken Gençlerbirliği kulübü Galatasaray'a benzetilmekteydi. Ankaragücü'nün Fenerbahçe'ye benzetilen tarafları seyirci fazlalığı ve hırslı yöneticileri olarak görülmekteydi. Tarihinin her döneminde küçük bir taraftar kitlesine sahip olan Gençlerbirliği ise futbolcularının ve takıma sempati duyan kesimlerin daha "eğitilmiş" olmaları sebebiyle Galatasaray'a benzetilmekteydi. Nitekim Gençlerbirliği kulübüne atfedilen bu özelliklerin günümüze de devamlılık arz ettiği kabul edilmektedir.

Gençlerbirliği 1956-1957 sezonundan beri bazı istisnai dönemler haricinde Türkiye Birinci Futbol Ligi'nde mücadele etmiştir. Birinci Lig'den düştüğü 1969-1970 sezonundan sonra tekrar lige dönmesi için oldukça uzun bir sürenin geçmesi gerekmiştir. Gençlerbirliği, Birinci Lig'e dönüş yapacağı 1982-83 sezonundan sonra özellikle İstanbul takımlarına karşı elde ettiği başarılı skorlar ile adından söz ettirmeye başlayacaktır. Galatasaray, Fenerbahçe ve Beşiktaş gibi büyük kulüplere karşı gerek deplasmanda gerekse de Ankara'da elde ettiği puanlar Gençlerbirliği oyuncu, yönetici ve taraftarlarının heyecan ve motivasyonunu yükselten bir etkide bulunmuştur. Milli Lig'in oynanmaya başladığı 1960'lı yıllar, Ankara futbolu için de canlı bir döneme tekabül eder. Ankaragücü, Hacettepe, Gençlerbirliği ve Ankara Demirspor'un ligde mücadele ettiği bu dönemde Ankara'da futbol gündemi gelişme göstermiştir. Ne var ki, Ankara kulüpleri bu dönemde Milli Lig'in üst sıralarına tırmanma mücadelelerinde çoğu zaman maddi yetersizlikler ve teknik imkânsızlıklardan dolayı aksaklıklarla karşılaşmışlardır. Gençlerbirliği'nin 1954-65 sezonunda ligu 3.'lülle bitirmesi bu bakımdan kayda değer bir gelişmedir. Bu dönemde Gençlerbirliği'nin kalesini koruyan Selçuk Çakmaklı korumaktadır. 60'lı yıllarda Gençlerbirliği'nde top koşturan futbolcuların Paçoz Oktay, Kamyon Tevfik, Köylü Selçuk, Baba Tevfik ve Rüzgârın Oğlu Zeynel gibi isimlerle anılmaları çoğu zaman dönemin futbol izleyicisinin yakıştırmaları sonucunda gerçekleşmiştir.

Gençlerbirliği'nin erken dönem tarihinin üzerinde durulması gereken bir yönü de futbolcuların aynı zamanda tahsillerini tamamlama konusunda gösterdikleri azimdir. 1960'lı yıllarda takımda futbol oynayan Turgay Özçeri, ileride başarılı bir

diplomat olarak Brüksel’de görevler üstlenecektir. Ticari İlimler Akademisi, Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi gibi yüksekokullarda eğitimini sürdüren Gençlerbirliği oyuncularını futbol hayatından sonra saygın mesleklere geçiş yapmışlardır.

1960’lara gelindiğinde kulübün yönetimini üstlenen başkanlardan Demokrat Parti’li ünlü siyasetçi ve devlet adamı Ahmet Salih Korur’un 27 Mayıs Darbesi’nden sonra yerini Orhan Şeref Apak üstlenecektir. Orhan Şeref Apak’ın 1961’de Futbol Federasyonu Başkanlığına getirilmesinden sonra kulübün başına avukat Turhan Ongun geçecektir. Gençlerbirliği kulüp başkanlarının bürokrasinin seçkin isimlerinden oluşması 1960’lı ve 70’li yıllar boyunca takıma bu isimlerin nüfuzlarından yararlanma yolunu açmıştır. Ancak futbolun giderek ticarileşme sürecine girmesiyle beraber üye aidatları ve takıma gönül verenlerin bağışları Gençlerbirliği’nin deplasman ve transfer harcamaları için yeterli bir kaynak sağlamaktan uzakta kalmıştır. Ancak bu şartlara rağmen, 1986-87 sezonunda Türkiye Kupası Şampiyonluğu gibi önemli bir başarıyı yakalayan Gençlerbirliği bu şampiyonada Trabzonspor, Malatyaspor ve Eskişehirspor gibi takımları elemiştir.

1987-88 sezonuna Avrupa kupalarına katılarak başlayan Gençlerbirliği istikrarsız geçen bir yılın ardından İkinci Lig’e düşmüştür. Ancak daha önceki gibi uzun sürmeyen bu düşüş, büyük ölçüde Başkan İlhan Cavcav’ın başarılı tercihleri sayesinde hasarsız atlatılmıştır. Bir yıl aradan sonra 1989-90 sezonunda yeniden Birinci Lig’e dönen Gençlerbirliği Lig şampiyonu olamasa da ilki 1986-87 ve ikincisi de 2000-2001 olmak üzere iki kez Türkiye Kupası’nı kazanmıştır. Türkiye Kupası finallerindeki bu başarısına rağmen Gençlerbirliği Birinci Lig’de aynı başarılı sonuçları elde edememiş, 1990’lı yıllar boyunca ligin üst sıralarındaki takımları zorlamasına rağmen zirveyi yakalayamamıştır. 1965-66 sezonunda bir defa “üçüncü”, 1994-95 ve 1999-2000 sezonlarında da iki defa “beşinci” olan Gençlerbirliği, özellikle İstanbul takımlarına karşı direnciyle temayüz etmiştir.

1990’lı yıllarda Gençlerbirliği tesisleşme ve Birinci Lig’de kalıcı olma mücadelesi vermiştir. Altyapı ve spor tesisleri konusunda 1990’larda sergilenen özverili çabalar sonucunda Gençlerbirliği’nde yetişen futbolcular İstanbul kulüplerinin yolunu tutmuş ve uluslararası üne sahip olmuşlardır. Bu futbolculardan Ergün Penbe, Ali Eren, Tarık, Ümit Özat ve Ümit Karan İstanbul kulüplerinde önemli başarılarla imza atmıştır. Gençlerbirliği’ne Kamerun’dan transfer edilen Njitab Geremi 5 milyon dolar bonservis bedeliyle Real Madrid’e gitmiştir.

Gençlerbirliği forması giyip takımda başka görevler üstlenmiş olan bazı isimler zamanla spor alanında ulusal çapta yöneticilikler yapmışlardır. Bu spor adamlarından Mümtaz Tarhan 1952’de; Orhan Şeref Apak 1952-54, 1957-58, 1961-64 ve 1965-70 dönemlerinde; Hasan Polat 1954-57 ve 1970-76; Halim Çorbacı ise 1987-89 döneminde Türkiye Futbol Federasyonu Başkanlığı yapmıştır.

2000’li yıllar, kulüp tarihi açısından Gençlerbirliği’nin Avrupa maçlarında elde ettiği başarılı sonuçlarla anılmaktadır. 2003-2004 sezonunda UEFA kupası eşleşmelerinde İngiltere Premier Ligi’nden Blackburn Rovers ile Ankara’da yapılan maç Gençlerbirliği’nin 3-1 galibiyetiyle sonuçlanmış, ikinci turda ise Portekiz ekibi Sporting Lizbon ile yapılan ilk maç 1-1 biterken, rövanş maçında ise rakip takım üç golle elenmiştir. Üçüncü turda ise İtalya liginden Parma kendi sahasında 3-0 mağlup edilmiştir. Gençlerbirliği’nin *yılın sürpriz takımı* seçildiği 2003-2004 UEFA Ligi macerası aynı zamanda UEFA Kupasını da kazanacak olan Valencia karşısında alınan yenilgiyle sona erecektir.

Resul BABAOĞLU

KAYNAKÇA

“Ankara Gençlerbirliği Spor Kulübü”, **Muallimler Birliği**, S 18.

ATEŞ, Ziya, “Gençlerbirliği ve Muhafızgücü”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, S 16, 1940.

BORA, Tanıl, **Ankara Rüzgârı Gençlerbirliği Tarihi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2019.

BORA, Tanıl, CANTEK, Levent, “Ankara Futbolu: Memleket Futbolunun Kenar Senti”, **Kebikeç**, S 9, 2000, s.201-222.

ERTUĞ, Ali Rıza, **Ankara Sporunda 50 Yıl (1890-1923)**, T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Beden Terbiyesi Bölge Başkanlığı, Ankara 1977.

Gençlerbirliği Kulübü, Ankara 1967.

“Gençlerbirliği Spor Kulübü Ana Tüzüğü”, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1963.

SIRRI, Selim, “Gençlerbirliği (Gençlerbirliği Takımı Hakkında)”, **Türk Hava Mecmuası**, S 28.

SOMALI, Vâlâ, “Anadolu’nun Parlayan Yıldızı: Gençlerbirliği”, **Popüler Tarih**, S 4, Eylül 2004, s.78-82.

“Spor Hareketleri: Ankara Gençlerbirliği”, **Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası**, S 2.

Türkiye Futbol Tarihi, 1904-1991, Türkiye Futbol Federasyonu Yayınları, İstanbul 1992.

YÜCE, Mehmet, **İdmancı Ruhlar, Futbol Tarihimizin Klasik Devreleri: 1923-1952**, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.

21/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/genclerbirligi/?pdf=3648> adresinden erişilmiştir